

31. Széll Jenő követ jelentése Molnár Erik külügyminiszternek az erdélyi magyar egyházak helyzetéről. Bukarest, 1948. május 29.

55/pol.-1948.

Május hó 28-án látogatást tettem Takács Lajos nemzetiségügyi alminiszternél. Hosszú, másfélórás beszélgetésünk legnagyobb részt az iskolák államosításának és az egyház és állam viszonyának kérdése körül forgott. Igen elismerően nyilatkozott a magyar református egyház zsinati határozatáról. Takács Lajos mosolyogva megjegyezte: hosszú idő után ez az első eset, hogy egy magyarországi esemény romániai visszhangjában a demokráciát erősítik. Szavait természetesen megmagyarázta mondván: hogy itt nem a magyar demokrácia eredményeire, vagy a magyar reakció elleni harc egyes lépéseire gondol, hanem arra, hogy a magyar restauráció egyes megnyilatkozásait gyakran igyekezett a román reakció a maga céljaira felhasználni. A magyar református egyház közismert 10 pontja igen nagy segítséget jelentett a román demokráciának. Ennek hatása megmutatkozott három nappal ezelőtt Nagyváradon, Arday Aladár új nagyváradi református püspök beiktatásának ünnepségén, ahol a kormányt ő, Takács Lajos képviselte. Arday beszédében teljes mértékben a magyar[országi] reformátusok álláspontjára helyezkedett, sőt nyilvánosan kijelentette, hogy a magyar[országi] reformátusok álláspontja egyetemes református álláspontnak tekintendő. Még nagyobb jelentőséget tulajdonít a másnap, ugyancsak Nagyváradon tartott erdélyi református zsinaton¹ Vásárhelyi János püspök kijelentéseinek. Vásárhelyi püspök itt kijelentette, hogy a református egyház lényegéből folyó kötelezettség teljes odaadással részt venni minden olyan munkában, mely a népek felszabadítását és a demokratikus haladás diadalra juttatását szolgálja. Az alminiszter készségesen átadta nekem mindkét beszéd hiteles szövegét, azzal, hogy azt kormányomnak eljuttathatom, hiszen ők is a két beszédet változtatás nélkül publikálni akarják. A beszédeket jelentésemhez tisztelettel csatolom.² Gondoskodtam róla, hogy e két fontos megnyilatkozás MTI-jelentés formájában a magyar közvélemény tudomására kerüljön. Úgy gondolom, hogy az egyházak és a magyar demokrácia viszonya szempontjából igen hasznos publikálnunk, hogy a magyar református egyház ismert pozitív állásfoglalása nem valami elszigetelt jelenség. Nem tudom, hogy az innen küldött MTI-jelentés milyen kurtításban fog napvilágot látni, éppen ezért azt hiszem, Miniszter Úr további felhasználás lehetőségeit fogja látni a két beszédből.

Az erdélyi reformátusok teljes egészében elismerték az államnak azt a jogát, hogy az oktatásügy minden fokozatát egyedül vegye kezébe. Néhány jelentéktelen kérésüket hangoztatták csupán e kérdésben. Egyik az, hogy valamilyen formában az egyház tovább gyakorolhassa ellenőrzését és befolyását az egykori református iskolák munkájában. Ennek – mondotta az alminiszter – nem is lesz akadálya olyan formában, hogy a presbitériumok demokratikus tagjait, vagy a loyálisan viselkedő református lelképásztort be fogják venni az iskolaszékekbe. Másik kérésük volt a reformátusoknak, hogy ne érje vagyoni sérelem az egyházat a régi nagyhírű erdélyi kollégiumok államosításával kapcsolatban. Ezt a problémát a román kormány hasonlóan kívánja megoldani, mint ahogyan az első világháború után a görög-katolikus egyházi iskolák államosításánál jártak el. Csupán az iskolát államosítják, a hozzátartozó tanfelszereléssel és könyvtárral. Azokat az ingatlanokat, földbirtokokat (szőlő stb.), amelyek az iskola fenntartását célozták, meghagyják változatlanul az egyház birtokában, az iskola fenntartásának költségeit pedig az állam teljes egészében magára vállalja.

¹ A zsinat 1948. május 24-én volt.

² A melléklet melyet nem közlünk, megtalálható az itt közre adott irat mellett. Közli: *Molnár*, 2001. 442-447. o.

Ami az iskola-államosítás menetét illeti, egyelőre az adatgyűjtő tevékenységnél tartanak. Teljesen biztos azonban abban, hogy szeptemberben az új tanév megnyitásakor csak állami iskolák lesznek már Romániában. A román állam és a református egyház viszonya szempontjából nem érdektelen Takács Lajosnak az a megjegyzése, hogy a reformátusok őt személy szerint megkérték, vegyen részt az egyik egyházmegye gondnokságának munkájában, és úgy látja, hogy a román köztársasági kormány számára ezt a részvételt engedélyezni, sőt elősegíteni fogja.

Sokkal nehezebb a helyzet a katolikus egyház kérdésében. A román katolicizmus vezető személyisége, Márton Áron gyulafehérvári püspök, aki nem hasonlítható Mindszentyhez. A német időkben³ feddhetetlen magatartást tanúsított és a felszabadulás után a román demokrácia vezetői mind a mai napig, személyes barátkozás formájában is (pl. Vasile Luca) azon voltak, hogy jó viszonyt teremtsenek meg vele. Az iskolák államosítása kérdésének felvetése óta azonban úgy látszik, hogy a legelkeseredettebb harc elkerülhetetlen lesz a katolikus egyházzal. Az államosítás elvetésekor Márton Áron püspök egy találkozás alkalmával azt mondta Takács Lajosnak, hogy e probléma miatt négy napja sem enni, sem aludni nem tud. Az együttműködést sem e beszélgetéskor, sem azóta, nem tudták helyreállítani. Márton Áron úgyszólván kivonta a véres kardot és minden rendelkezésére álló eszközzel támadásba ment át. Nyilvánosság előtt kijelentette az egyháznak Istentől eredő joga, hogy oktasson, ehhez nyúlni nem lehet. Ugyanakkor a nunciatúra itteni vezetője⁴ tiltakozó jegyzéket nyújtott át a külügyminiszternek⁵. A román demokrácia és a román katolikus egyház viszonya tehát lényegében ugyanaz, mint Magyarországon, azzal a különbséggel, hogy a katolicizmus számaránya az országban a miénknél jóval csekélyebb. 15 millió lakosból mindössze hárommillió.⁶ E katolikus ellentámadásnak azonban éppen magyar szempontból vannak súlyos veszélyei. Márton Áronnak Csík megyében van igen nagy befolyása, és ezt a befolyását igyekszik is mindenképpen érvényesíteni. Ért is el bizonyos eredményeket, és Csík megyében jelenleg olyan jelenségeket tapasztalnak, amilyenek Magyarországon is gyakoriak voltak, hogy t. i. a katolikus lakosság morális probléma elé van állítva: lehet-e jó állampolgár a népi demokráciában az, aki jó katolikus. Ha Márton Áronék éppen Csík megyében komolyabb tömegbázisra tudnának szert tenni, ez gyakorlatilag azt jelentené, hogy a román népi demokráciában egyetlen szervezett reakciós erő éppen a színmagyar Csík megyében lenne. Ezt a veszélyt elkerülni eminens érdeke a romániai magyar nemzetiségnek.

*Széll
követ.*

MOL, külügyminisztériumi TŰK-iratok Románia, XIX-J-1-j, 18. doboz, 16/b másolat.

3 A 2. világháború alatti időről van szó.

4 Patrick O'Hara.

5 Ana Pauker.

6 Ez túlzás. A romániai római katolikusok lélekszáma nem érte el az 1 milliót sem.